

existeret, et sua illum habitatione proveheret, A exemplis beatissimis illustraret, obitu sanctissimo consécra- rat, quique vivens signorum dote refuse- rat, mortuus imo feliciter immortalis, locum suum et præsentia lætificaret, et patrocínio protegeret, et

miraculis indeficientibus perornaret; horum om- nium auctore, auspice, et cooperante immortalis Deo, cui perpes gloria, infinita victoria, majestas et dignitas sempiterna, ex tunc et nunc et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

VITA S. MANSUETI PRIMI LEUCORUM URBIS PONTIFICIS *Auctore Adsono.*

PROLOGUS

(Apud. Marten., *Thesaurus Anecd.*, tom. III, pag. 1013.)

Domino sancto ac vere beatissimo antistiti GE- RARDO ADSONO indignus servorum Dei servus, abbatum ultimus, peccatorum primus, æternæ redemptionis munus.

Sacro est subnixum eloquio, quia sicut præfulget in sanctis prælatis imperandi potestas, ita quoque resplendere debet in bonis subjectis exsequendi de- vota voluntas; nam ut illos ex justis imperiis in conspectu divinæ majestatis oportet absolvi: ita et istos sequente obedientiæ fructu æterna expedit re- muneracione salvari. Hujus sententiæ ego non ex- pers, vestra jussione promotus opus assumpsi, legenti, ut credo, non omnimodis ingratum, auctori vero omnimodis formidandum: quia sicut decursis spatiis temporum obscura est notitia præteritorum: ita quoque est libera certitudo præsentium rerum. Quod ergo jussistis humiliter suscepi, quod præmo- nuistis quamvis inepte explevi. Sumite ergo libellum vestro jussu compositum, meo labore confertum. Quem quidem in specie columbæ super Dominum descendentis ac colentis, etiam beatissimi Mansueti meritis quem colitis, quem diligitis, columbinum vocandum instituo, ut columbinus vocetur, qui tanti patris gestis insignitur.

METRUM ADSONIS IN LAUDE S. MANSUETI PONTIFICIS UBILIBET CONCINENDUM.

Inclita Mansueti claris natalibus orti
Progenies titulis fulsit in orbe suis.
Insula Christicolæ gestabat Hibernia gentes,
Unde genus traxit, et satus inde fuit.
Indolis egregiæ, qui mox comitatus honore
Virtutum placidis emicuit studiis.
Cumque subit teneros maturis sensibus annos,
Justitiæ speculum sparsit ubique virum:
Ardor inest animis exsul natalibus arvis,

Ut situs Ausonias tenderet ire vias.
Petrus apostolicæ pollebat culmine Romæ,
Huncque sequutus amans expetit ipse libens.
Suscipit ardentem Petrus pietatis alumnum,
Et facit expertem sancta secreta virum:
Cujus ab ore piis attrectans dogmata verbis,
Ebiberat stabilem fonte salutis opem.
Sedulus Ausonii per tempora longa magistri,
Obsequio Petri hæsit amore sui.
Quem Petrus ad summam provexit culminis arcem,
Et dat gavisus pontificale decus.
Hinc placet ad tumidos præcones mittere Gallos,
Qui doceant animos ore fideque feros.
Electi veniunt Romanis arcibus, adsunt
Prælia gesturi pro pietate viri.
In quibus, antistes, Mansueto nomine polles;
Emicat atque tuus vocis honore gradus.
Hique adeunt alias Gallorum partibus urbes,
Quos ut consultet pervius orbis habet.
Tu, pater, agrestem Leuchorum solus in urbem
Ingredere sis ad pietatis opus.
Pervigil in populo Petro præeunte beato,
Urbs ut in æternas Leucha notetur oves.
Per te prima fuit nobis via nota salutis,
Per te sit noster finis ubique, pater.
Si tamen et meriti res est agenda juvandi,
Par sit Aper socius nostra juvando, tuus.
Vos etenim binæ cœli super axe columnæ
Ducitis, hinc faciles nos relevare greges.
Jam nostris igitur prosit fiducia votis,
Quam nostra in nobis pectora fixa tenent.
O Mansuete, tuos petimus defende fideles,
Et fac cum sanctis gaudia longa dari.
Adsis et precibus, pastor mitissime, nostris,
Ut teneant populi regna beata tui.

VERSUS ACROSTICHI DE EODEM.

Magni consilii per te quos habuit olim
 Angelus, in fidei sublimans arce decenti,
 Nominis atque sui ditans charismate summi,

A Sit tua pietas, qui noster apostolus exstas,
 Uranicæ nobis habitatio detur ut urbis,
 Electis cunctis quo nos per sæcula juncti,
 Tecum laudare, benedicere, magnificare,
 Et spectare Deum, læti mereamur in ævum.

VITA S. MANSUETI.

(Apud Dom Calmet, *Histoire de Lorraine*, tom. IV, *Preuves*, p. 84.)

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod beatus Petrus Hierosolymam miris virtutibus illustrans, primum Antiochæ, dein Romæ sedens, verbum vitæ orbi Romano infudit.

Post gloriosum cœlestis victoriæ triumphum, cum quo sæculorum Conditor, hoste devicto, cœlorum penetravit regnum, apostolicæ dignitati ipsius Salvatoris præsentia Petrus apostolus electus et auctor præsignatus, claves cœli suscipere atque universalis Ecclesiæ gubernacula meruit obtinere. Cumque primum, ut in ecclesiasticis Historiis legimus, Jerosolymorum, post Antiochiæ partibus divinæ illustrationis radios infudisset, et diabolicæ superstitionis tenebras manifesta veritate depulisset, Romani imperii dignitatem Christianitati titulo ac sanctæ Crucis vexillo dilatare et sublimare decernens, mundi dominam et caput orbis Romam aggreditur, ac Deo disponente cœlestis magisterio disciplinæ sanctæ Ecclesiæ catholicæ principalis pastor et magister efficitur; ut videlicet, ubi diversarum nationum confluerat multitudo, inde quoque liberius atque valentius cresceret in Deum Christianitatis sana religio; cumque sanctæ prædicationis, velut clarissimos solis radios per diversas terrarum partes sollicitus evibrasset, credentium populorum multitudines aggregans, in spem salutis æternæ corroborabat. Cujus sancti fama nominis non solum ad finitimas, sed etiam ad exteras perlata fuerat nationes.

CAPUT II.

De beati Mansueti exordio, et quod Romam profectus, præsentiam expetierit beati Petri apostoli.

Ea tempestate, ut scripturæ documento percepimus, quidam sanctæ indolis fuerat adolescens, nomine Mansuetus, transmarinis partibus nobilium quidem Scothorum clara progenie genitus, sed mentis egregiæ nobilitate multo pretiosius insignitus. Quo videlicet teneræ adhuc ætatis progressu consistente, cum præsagio nominis provehebatur culmine sanctitatis, moribus vocabulo consonantibus semper sublimior studebat fieri augmento pietatis. Qui cum cæteris bonorum operum studiis veræ extiterat amator innocentiae, ita quoque ut sui commoda præteriens, exterorum causas libentius ageret,

B aliorumque infortuniis ut propriis influebat, mansuetorum cordibus copulari, rigidioribus vero instantius abrumpi, in sanctificationis puritatem assumi, in declivioris ludibrii præludium absolvi, imbecillibus atque inopia profligatis tota mentis intentione conferri, ac miserorum gemitus ut suos adhiberi. Tanta quoque in eo fuerat virtutis et pietatis infusio, ut non solum sibi, sed etiam parentibus fieret in salutem. Naturalis quoque ingenii efficacia cœlesti inspiratione præcedente, litteralis magisterii disciplinam sic dilexit, sic est prosecutus, ut neminem consortis collegii perspicaciorem, neminem in his studiis habuerit præcedentem. Cumque felicibus auspiciis divini fervoris instantia animos inspiraret adolescentis, a Romanis arcibus Christianæ fidei beati Petri apostoli solertia titulo radiante Romam profectus, ejus quem totis visceribus ambiebat, præsentiam expetit, atque apostolicæ institutionis magisterio se abjectis omnibus subdens, in eum injecit oculos, cujus ardebat desiderio sanctitatis. Insigni itaque divinorum operum præconio præeunte, catholicæ informationis prælegit principem, de cujus fonte sumeret quod verissimis testimoniis, ut patuit, postmodum approbaret.

CAPUT III.

Quod beatus Petrus eum sibi ascitum cum aliis perfectissimis viris, in Gallias eligit destinandum.

Videns autem beatus Petrus futuri proventus ac bonarum virtutum in eo signa radiare, et claritatem supernæ illustrationis manifestis indiciis emicare, tanto arcius beatum virum ad cœleste magisterium edocendum sibi virtute confessionis asciverat, quanto in salutem credentium, præsentium scilicet ac futurorum, multiplicibus veritatis cooperatorem indigebat. Qui videlicet beatissimus pastor universalis Ecclesiæ totum mundum quem a Domino Jesu Christo sibi creditum acceperat, dæmonum erroribus involvi, ac subditum esse illacrymans, perfectissimos quosque divini verbi præcones ordinavit, qui a se in Galliam dirigendi virtute constantiæ et fidei testimonio comprobati, Galliarum populos qui jugo tenebantur diaboli eruerent, et ad divini cultus sacramenta provocarent. Ex hujus itaque numero

collegij beatum Maternum, Trevericæ civitatis pontificem, Rhemorumque sanctum Sinicium, Mediomatricorum vero Clementem, Felicem atque Cœlestem, Memmium autem Catalaunensium fuisse non dubitamus. Cum quibus etiam hunc beatum virum consortis ministerii collegam deputaverat; utpote longo apostolicæ sublimitatis exercitio edoctum, ac cœlestis magisterii experientia in cunctis adsumme comprobatum.

CAPUT IV.

Quod hic prius a beato Petro ipse ordinatus, Gallias ingressus, Leuchorum urbem aggreditur.

Quem videlicet majoris dignitatis et gratiæ esse decernens, pontificalis auctoritatis privilegio præmunivit, ut prædicationis divinæ emolumentum sacerdotalis officii præcederet sacramentum. Imperium itaque magistri eminentis exsecutus [al. exsequitur] perfecte discipulus, armatus edicto, instructus eloquio, obediens in præceptis, fidus in promissionibus, Roma egressus, per longissimos jam dicti itineris anfractus a beato Petro corporali, non mentis intuitu separatus, longinquæ peregrinationi pro Christi regno se ultro subjiciens, Leuchorum urbis se civibus intulit, in omnia suppliciorum perferenda præparatus genera. Quæ videlicet civitas aquis irrigua, pascuis uberrima, murorum ambitu jucunda, seris et turribus secus undique præmunita, idolorum tamen sordibus usquequaque polluta fuerat et confusa. Metas itaque præfatæ civitatis Christo duce ac beati Petri prævia auctoritate ingressus, barbaricam multitudinem nihil veritus, veræ fidei sacramentum et Christianæ religionis cultum gentibus prædicare cœpit: idola vana esse, surda et muta, manu potius facta hominum et commento [al. cœmento], quam veræ rationis existentia primordio, nihil divini habentia, nec ad beatam felicitatem, quæ hanc mortalem vitam secutura est, aliquid attinentia; unum Deum potius colerent, qui terras et maria condidisset, qui cœli sublimitatem sua ditione teneret, qui corporibus vitam post mortem feliciter præstaret vivendi facultatem; tantorum falsorum deorum culturam horrendæ vanitatis esse ludibria, animarum dispendia, perennium tormentorum nihil aliud quam futura irritamenta.

CAPUT V.

Quod regi et reginæ necnon, et urbis principibus, unum et verum Deum instantèr annuntiat.

Erat tunc temporis memorata civitas populorum stipata catervis, rerum ditissima copiis, ac diversæ suppellectilis referta commerciis. Rex quoque gentilis et barbaricus cum sua conjuge, Leo nomine, Deum ignorans, cum omni populo sub idololatriæ cultibus subjugatus. Ad quem cum perlatus esset sancti viri adventus, et quam per populos serebat divini prædicatio verbi, sprevit et abnuvit, et verum æternæ deitatis præconem surda aure præteribat. Vir autem Domini instanti constantia reluctatus, prope mœnia civitatis exiguæ habitationis sibi receptorium præparavit, cunctosque ad se venientes

A ad cognitionem veri Dei a superstitionibus dæmonum revocabat; eligens potius diversis cruciatibus ac suppliciis corpus esse tradendum, quam id quod beati apostoli magistri sui edicto susceperat, æternæ salutis ministerium declinaret. Instabat igitur negotio perseveranter quod cœperat. Cumque supradicto negotio indefessæ solertiæ dierum subigerent curricula plurimum, rumoris hujus solemnibus frequentia ad notitiam reginæ profertur, cui familiares æ domestici adjungunt talia referentes, adesse videlicet quemdam, patria quidem peregrinum, genere ignotum, affatu dissimilem, vultu et habitu sibi penitus non esse consortem, conditione tamen Christianæ fidei esse cultorem, ab Italiæ penitus venientem, ab eo quem Romanorum pars maxima veræ fidei signiferum et papam sequitur; se a Petro esse missum veraciter asserentem, Deum cœli hominumque factorem apertis atque assiduis vocibus prædicantem

Cumque hæc et similia rei novæ admiratione referentibus reginæ gentilis animus aliquo modo flecteretur ad audiendum, absentis regis sui libera posita facultate, secreto usa cubiculi virum Dei sibi præcepit introumitti. Quæ est, inquit, hæc nova et hactenus nobis inaudita religio, quam nostrorum culturæ duorum superducere gestiens, alia nobis colenda denuntias, quæ usque in præsens generi nostro et incognita permanent et inculta? Intelligens autem vir beatus intentionem reginæ sciscitantis, et spem habens in ea vitæ regenerantis: Deum, inquit, unum et verum in distinctione trium personarum: Patris scilicet, Filii, ac Spiritus sancti, omnium rerum incommutabile principium, qui est fons et origo honorum, a quo omne genus mortalium existendi sumpsit initium, cujus potestas nec cœpit esse, nec desinit in æternum; per quem pereunti mundo æternæ redemptionis venit remedium, postquam Deus et Dominus noster Jesus Christus Filius omnipotentis Patris de cœlis missus, ad terras per uterum intactæ Virginis carne vestitus humana, mortalibus visibilis ostensus, plurimis et mirandis virtutum signis declaratus, ad ultimum ut diaboli excluderet dominationem, in cruce Judæorum infidelitate spontanea dispensatione sui consilii appensus, pretio fusi sanguinis ab errore dæmonum eos absolvit, quos vitæ perennis hæredes futuros præfavit? Quid plura? Regina credidit, et nisi pagani regis potestas obstitisset, legitimo annexa matrimonio purgari non desisteret fonte salutari. Tamen rege aliarum rerum eventibus et curis applicato, quoties reginæ seria opportuna considerant, virum Dei frequentius ascitum, viam salutis intendebat strenue demonstrantem.

CAPUT VI.

Quod regis filius parvulus ritu gentis instruitur; et de consistorio ejus vicino urbi, ad quod sæpe canibus impulsæ agrestes feræ confluerent.

Erat igitur his parvulus filius, qui instituebatur ad ritum parentum profanorum, cujus videlicet exi-

gua pueritia tempora licet teneris ageret natura sub A
 annis, parentibus tamen, ut post patuit res, fuit
 initium et proventus tandiu dilatæ credulitatis et
 salutis. Beatus autem pontifex in prospectu urbis, ut
 diximus, umbrosis silvarum frondibus contectum lo-
 cum delegerat, et remotum, in quo soli Domino va-
 cans attentius, opus quod cœperat, votis assiduis
 deferebat. Qui non tantum suis quantum etiam ma-
 gistri sui apostolorum principis subsidiis innixus, si-
 gnis et virtutibus coruscabat. Clarus aspectu, mori-
 bus dulcis, alloquio mitis, constantia fortis, patien-
 tia longanimis, castitate præcipuus, in beneficiis
 largus, egenorum miseriis pronus, consiliis cautus,
 misericordia plenus, hospitalitatis gratiam conse-
 ctatus, in orationibus assiduus, in lectione devotus,
 in lacrymis profusus, in cordis compunctione attri- B
 tus, in cæteris bonis actibus probatus atque perfe-
 ctus. Cujus virtutem cum in rebus maximis, tum
 etiam in minimis et in vilibus causarum eventibus
 plures sunt experti. Nam cum in agendis ferarum
 executionibus, quælibet animalia canum violentia
 illud hominum genus insequeretur, qui talibus
 exercitiis impliciti tenebantur, usque ad eum quo
 vir Dei manebat locum pervenientes, stupefactos
 cerneres riguisse, nec ultra exemptæ necem inten-
 tare capturæ. Quare sæpe regia indignata potestas,
 sanctum Domini pontificem decreverat trucidan-
 dum; quem tamen divina virtus inter arma barba-
 rica et mores ferocissimos ad erudiendam plebem
 fidelium, et expiandam urbem fœcibus idolorum
 conservabat illæsum, nolens vitam ejus brevi con- C
 summare articulo martyrii, sed prolixis temporum
 sudoribus immorantem, fructum afferre copiosio-
 rem, et navem Ecclesiæ quam recturus erat, multi-
 modo commercia referentem, ad regnum transire
 cœlorum.

CAPUT VII.

*De lapsu pueri in Mosellam fluvium, et quod sanctus
 Mansuetus per visum conquestus sit utrumque pa-
 rentem.*

nterea causa exstitit, qua rex et populosa genti-
 lium multitudo ludis suis solemnem frequentiam
 agerent, et consuetis otii sui exercitiis vacarent.
 Cumque talibus intenti tenerentur, accidit prædicti
 regis unicum parvulum filium ex muro cui tum forte
 superstare videbatur, ea videlicet parte qua reducto D
 paululum sinu quem sors ædificantibus dederat,
 muri ambitus quemdam deflexerat angulum, e su-
 blimi loco prolapsum casu in fluvium Mosellæ ceci-
 disse. Qui scilicet fluvius alvei sui cursu loca vici-
 niora possidens, tunc temporis prope mœnia civitatis
 influebat. Tantaque erat illic aquarum profunditas,
 ut absorptum hac voragine puerum arte et spe de-
 scisceret quærentium solers industria virorum. Ci-
 vitas tota ruit in funera, clamor attollitur rustico-
 rum, pater et mater pene exanimes referuntur, tra-
 gedixæ personant mulierum, falsorum frustra provo-
 cantur sub specie deorum; dies vertitur in luctum,
 ludi in miseriam, solemnitas in mœrorem; ita

sorde duplici mœrore et labore consumptis omnibus,
 nocte irruente dies clauditur. Cumque fessa mem-
 bra post tantum laborem lecto reclinarent, gravi
 uterque parens somno deprimitur; cum ecce re-
 pente dormienti regis conjugii ut ambo decumbebant,
 beatus Mansuetus per visum apparuit, dicens:
 Merito, regina, turbaris, merito confunderis, merito
 triste filii tui funus exsolvis; nam si Conditorem
 tuum cognosceres, et verbis olim meis tu et rex tuus
 fidem adhiberet, ab hoc forsitan infortunio libera
 fuisses, vel multo salubrius hæc contingerent, dum
 animam simul cum corpore pereuntis, beata quies
 exciperet vitæ renascentis. Sed quid jam nunc facies,
 si vel corpus extincti recipere merearis? At vero
 illa se devovens acturam quod imperaret, cum pro-
 lixiora sancti viri ambiret colloquia, ejus visio in-
 ter affamina rumpitur. At illa protinus somno exci-
 tata, marito quod viderat ex ordine intimavit. Tunc
 ille: O si possim, inquit, ejus quem sanctum Dei
 edoces, promereri præsentiam, polliceor enim me
 ejus dictis assensum præbiturum, tantum per eum
 obtineam ut cadaver exanime et lanianda membra
 gurgustio non carere sepulcro.

CAPUT VIII.

*Quod B. Mansuetus, triduo quæsitus, tandem inve-
 nitur, locoque sibi ostenso, factaque oratione, puer
 super undas reducitur, et vivus patri restituitur.*

Inter hæc, nocte decedente, dies adducitur crasti-
 nus. Quæritur vir sanctus a regiis officialibus; sed
 eo die minime reperiri potuit. Labor frustra quæ-
 rentium usque in diem tertium protelatus, jamque
 spes inveniendi pene subtrahitur. Illucescente autem
 die tertio tandem pro libitu vir Domini inventus,
 regiis obtutibus præsentatur. Cui ille pristinxæ feri-
 tatis rigore deposito: O sancte, inquit, Dei, quem
 salutem nostræ ab exteris partibus gaudemus adve-
 nisse, miserere orbatæ parentis, miserere extincti
 nati, adhuc sub aquis lethifere decumbentis. Jam
 pronus asto et credulus, aras destruo, templa et si-
 mulacra subverto, dæmonum figmenta cuncta con-
 temno, immolatiois cruores devoto, fidem quam
 prædicæ suscipio, Deum cœli, quem orbis Romanus
 jam Petro docente prosensit, adorandum spondeo;
 et me, et populum meum divinis legibus subjugabo,
 dum per te merear tantum vel extinctum suscipere,
 quem constat tam creduliter perdidisse. Vir itaque
 sanctus, qui jam profecto noverat quod facturus es-
 set, his vocibus motus, his lacrymis compunctus, si-
 mul sentiens tanta fruge populorum divinam sibi
 adesse virtutem, ad muri locum se perducere præca-
 pit, de cujus culmine princeps devolutus puer in gur-
 gitem decidisset.

In quo videlicet loco orationem fundens, ac præ-
 cipue fidens in Domino, devotis precibus incubuit,
 invocatoque Christi nomine, cunctis qui littora cin-
 xerant aspicientibus, corpus jacentis pueri apparuit,
 et a profundis eductum ferri super æquora cœpit.
 Quod celeriter ab undis ereptum, ante pedes beati
 viri protinus est illatum. Ecce habes, inquit ad pa-

trem, corpus exanime quod petisti. Si tamen im- A
plere decreveris quod spondisti, aderit quoque di-
vina clementia, quæ tibi adhuc valeat multo præ-
stare majora. Nam ego ad hoc veni, ad hoc peregrina-
tionem tantum assumpsi, ut per me vobis pateat
cælestis janua regni. A principe apostolorum missus
salutis vestræ negotia prosequor, vestrarum gau-
dens lucra animarum quæro. Tunc pater, et cuncti
qui aderant, unanimiter profitentur, abdicatis idolis,
veri Dei futuros se esse cultores, si is qui jacebat
exanimis, spiritu redeunte, monstraretur post mor-
tem ad superos posse respirare. Hinc sanctus ponti-
fex, plenus semper visceribus pietatis, id quod pete-
batur per Spiritum intelligit operandum. Iterum
genu flexo, in orationem divinæ majestati supplica-
turus humi prosternitur, et Christianos qui tum B
forte pauci admodum numero aderant, idem facere
votis cælestibus præmunivit [forte præmonuit]; cum
oratione expleta mortuus. repente vitali flatu mem-
bris concutitur, atque ad sancti viri imperium in
pedes erigitur, et cunctis admirantibus patri incol-
lumis redditur.

CAPUT IX.

*Quod ad resurrectionem pueri, omnes præ gaudio
flere cœperint, et de locis pœnalibus ubi fuerat de-
putatus.*

Tunc universi qui ad hoc spectaculum conven-
erant, manifesta Dei virtute flere præ gaudio, nomen
Christi in commune fateri, et illum præ omnibus
esse colendum, qui cunctis mortalibus spiraculum
vitæ dedit, et post lethalia funera mortuorum, spiri- C
tus imperio coercet, atque iterum, cum voluerit,
redivivis corporibus ad superos revocari jubet. Tunc
fidelis Domini sacerdos ad resuscitatum puerum
conversus: Accede, inquit, propius, et per temet
enarra parentibus quid videris, vel ubi fueris, cun-
ctis simul patenter ostende. Tunc ille, ut recens ab
inferis prodiens emergerat umbris, ad nutum anti-
stitis ora resolvens, atque a tenero pectore alta sus-
piria trahens, libere cœpit edicere quid in inferno
positus vel senserat vel vidisset; multa videlicet et
innumerabilia tormentorum genera, inter tartaraeos
ignes flammivomos vigere serpentes, immensas reo-
rum multitudines diversis suppliciis mancipatos, ac
miserorum spiritus inter flammam et frigora coarcta- D
tos stridore deficere, atque ex suo defectu ad redi-
viva iterum incendia renovari, ubi ad vitam nulla
recuperatio, sed omnium bonorum oblivio, sola præ-
sentium pœnarum inenarrabilis cruciatio; ad quam
ipse quoque rex et regina, omnesque qui præsentem
aderant, procul dubio essent perventuri, nisi beati
antistitis dictis et factis crederent, et Christianæ
fidei colla subjugarent, seque ipsum ad eadem pœ-
narum loca deductum perpetuæ damnationis tene-
bris fuisse deputatum, nisi beati confessoris Christi
citius intercessio subvenisset, quæ eum a malignis
spiritibus atque ab infernalibus claustris eriperet,
et ad superos revocaret.

CAPUT X.

*Quod, puero baptisato, omnes idola projiciunt, et ba-
ptismatis sacramentum in commune suscipiunt, et
unanimes voto in sedem episcopalem B. Mansuetum
constituunt.*

Hæc ita et plura similia prosecutus ad pedes san-
cti gemebundus puer substernitur, et fonte salutis
ablui humiliter ac devote profitetur. Patrem ac ma-
trem cæterosque quorum sollicitior fuerat, ut idem
facerent votis et monitis quibus poterat suadebat,
dicens suum pontificem a Deo fuisse destinatum
urbi, in salutem venisse civibus, pastorem sanctum
animarum rectorem atque custodem divina disposi-
tione et apostolica institutione electum; cujus ipse
et tota communiter civitas salvaretur adventu. Tunc
igitur inter verba pueri, et evidentissimam resusci- B
tationis ejus virtutem, tantæ novitatis insolito mira-
culo stupefacti omnes, videntes manifestam Dei vir-
tutem, cui resistere et in aliquo contradicere nemo
eorum poterat, idola respuunt, aras subvertunt,
cunctas diaboli officinas prosternunt, et manus pro-
tendentes Christi nomen communiter inclamare, et
laudes in cælo personare cœperunt. Deinde claris
vocibus erumpentes, baptismatis sacramentum, quod
prius pertinaciter recusabant, humiliter omnes ex-
postulant. Tunc vero secundum catholicam discipli-
nam a beato antistite sanctæ fidei regulam prius
edocti, ac deinde gratiam baptismatis sunt conse-
cuti, rex scilicet et regina, omnisque eorum familia,
omnis militaris ordo, universa rusticorum multi- C
tudo, et factum est gaudium magnum in illa civi-
tate. Tunc omnis candidatorum turba, et cælestes
in laude Christi cohortes, novum redemptionis genus
adepti, et vetusto anguini tegminis squalore exspo-
liati, divinam potentiam admirantes, et gloriosa
beati Mansueti merita magnifice prædicantes, pari
voto parique consensu sanctum virum totius Eccle-
siæ summum rectorem eligunt ac pastorem justum
esse, qui ad totius populi salutem venerat, totius
electione populi pastoris jura teneret; ac sic uni-
versi acclamantes, hunc esse dignum, hunc esse
gloriosum, hunc per omnia civibus profuturum non
jam quasi peregrinum, sed tanquam pastorem pro-
prium apostolicæ præfultum privilegio dignitatis, in
sedem statuunt pontificalis honoris.

CAPUT XI.

*Quod rex in omnes suæ ditionis partes salutis verbum
annuntiari jusserit, et quod B. Mansuetus signis et
virtutibus declaratus, duas basilicas intra mœnia
urbis construxerunt.*

Tunc rex et principes ejus jam catholica fide
fundati, per omnes dominationis suæ terminos
longe lateque verbum salutis cunctis inferre præci-
piunt, ita volentes nolentesque aut vere convertan-
tur, aut patria propellantur, nec ullus infra relin-
quatur qui aut non baptizetur, aut non baptizandus
ad fidem imbuatur. Sic igitur vir Dei electus prius
quidem Romæ episcopus consecratus; post vero, ut
verbis præcedentibus patet, generali populorum ac-
clamatione signis atque prodigiis ad pontificii cul-

men Leuchorum urbis assumptus, sermone non potest comprehendi quanta et qualia divinitus meruit liberari. Misericordia namque et pietas semper in ejus ore et mente versabatur, nec episcopalis auctoritas pristini rigoris et abstinentiæ frena resolvit, noctes diesque continuata oratio sæpe consummavit. Motus animi tanta mansuetudine coarctavit, ut cum sciret misereri, nesciret irasci, omnibusque clemens, omnibusque misericors. Advenientium vero miserias ita perferebat, ut quicumque mœrens venisset, apprime consolatus lætior rediret. Languores autem ægre se habentium non solum sua intercessione, sed etiam beati Petri Apostoli accepta auctoritate libere curabat. Ita pastor in populis vere medicus agnoscebatur esse salutis. Sicut autem in gestis ejus quæ multo ante nos conscripta sunt, studioso lectori perfacile est inveniri, emundata, ut supra diximus, eadem Leuchorum urbe omni idolorum superstitiosa spurcitia, ædificavit intra mœnia civitatis templum Domino, in honore videlicet genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi ac perpetuæ virginis Mariæ, necnon et sancti protomartyris Stephani. Aliud vero templum construxit ex latere in parte australi, quod solemnī populorum frequentia dedicavit in honore et veneratione sancti Joannis Baptistæ, ubi dicitur ad Fontes. Deinde autem per omnem diœcesis suæ provinciam plurimas construxit ecclesias; ordinatis presbyteris et diaconibus, ubi divinæ majestati debita laus redditur, et glorificatur Deus admirabilis in sanctis suis, usque in præsentem diem. In eo vero loco ubi primum adveniens, eo minus in suburbio civitatis sibi, ut diximus, hospitium præparaverat, diurnis quidem in civitate divini pabulum verbi gregi sibi commisso sollicitè ministrabat; nocturnis autem temporibus, ut liberius orationi instaret, ad idem tanquam consciū sibi habitaculum revertebatur. Ubi scilicet lacrymarum affluentia diluebat, si quid circa aliorum salutem occupatus, sibi ipsius diurnis spatiis minus perfecte procurasset.

CAPUT XII.

Quod cives Tullensium sint ejus apostolatus in Domino, et de constantia et doctrina B. Petri Apostoli.

Tantis igitur ac talibus, ut prædiximus, longo temporis exercitio divinus operator incessanter insistens, fatigari non poterat, quem sancti Spiritus fervor accendebat; qui, secundum Apostoli dictum, et si aliis non erat apostolus, huic tamen plebi vere apostolus exstitit (*I Cor. ix, 2*), quam ipse tot signis atque virtutibus, tot laboris et instantiæ suæ sudoribus Deo acquisivit, et quamvis moribus nostris et conversioni multa deesse senserimus, quæ ille vir beatus et docuit et excoluit, signa tamen apostolatus ejus nos omnes in Domino sumus (*Ibid.*), quia quod ille ab ipso primordiali sanctæ et universalis Ecclesiæ sumpsit exordium, hoc postmodum generi nostro libera auctoritate perfudit, fide potius armatus quam ferro. Præterea beatus Petrus apostolus, qui in nu-

A mero apostolorum eligitur primus, confessor Filii Dei factus, humani generis pastor electus, Ecclesiæ fundamentum, clavicarius regni cœlorum, Christi Domini confessione probatus, passione postmodum coronatus, Galatiam, Pontum, Cappadociam, Bithyniam, Asiam atque Italiam evangelicis plene repleverat documentis: qui cum sub priori Claudio Cæsare Antiochenam fide catholica primum perfecte fundasset Ecclesiam, eamque per septem continuos regeret annos, Simonis Magi versutias, qui veritatem apostolicæ institutionis ubique locorum fugitans, sanæ doctrinæ radios suis tenebris maculare conabatur; Spiritu sancto edoctus perveniens, eundem Simonem Magum Romam persecuturus ingreditur, ibique electione fidelium pastor Ecclesiæ factus, Evangelium prædicans, viginti et quinque annis ejus urbis tenuit principatum. Contra cujus clarissimam prædicationem, ut historiæ referunt, idem Simon Antichristi membrum utique factus, rabido ore consurgens, Neronis et Agrippæ præfecti fisis audacia, apostolicam assertionem sui pravitate mendacii impugnare non destitit, unde magicis artibus cœlum conscendere molitus, virtute et oratione B. Petri apostoli, dum fertur per aera, ad terras amens corruit in partes elidendus; quibus actis, Nerone jubente, proscriptus sexto et tricesimo anno post passionem Domini in urbe Roma, ut ipse voluit deorsum crucifixus, post apostolicum meritum supernorum cœlorum regna ingreditur glorioso martyrii sanguine laureatus.

CAPUT XIII.

De obitu beati viri.

Cujus in toto terrarum orbe merito recolendam beatus Mansuetus tanquam fidissimus discipulus magistri audiens passionem; loco quo prædiximus beatum virum non longe ab urbe pro tempore fuisse hospitatum, quem etiam sacri oratorii jam pridem titulo illustraverat, nobiliorem ecclesiam condidit, quam videlicet in honore et memoria beati Petri apostoli sui utique præceptoris statuens, sacri pignoris ejus, quam secum attulisse fertur, benedictione consecravit; ubi scilicet diebus ac noctibus peracto prædicandi officio conveniens, ac soli Deo vacare desiderans, plures postea agens annos, multitudines fidelium in Christi fide colligens, ad consortium præmisit angelorum. Cumque jam Dei athleta electus plenus esset dierum, et propectæ ætatis, multis et diurnis honorum operum sudoribus et laborum exercitiis, ut prædiximus, fatigatus, virtutibus quoque et miraculorum signis admodum declaratus, tanquam fidelis servus et prudens, qui Dominicæ familiæ mensuram tritici in tempore suo erogaverat (*Luc. xii, 32*), ad accipiendam æternæ recompensationis mercedem Domino jubente vocatus, carnis onere deposito in Nonarum Septembrium spiritum cœlo reddidit, et stolam beatæ immortalitatis cum Domino suo perenniter regnaturus accepit, ubi modo gaudet angelorum cœtibus admistus, atque ovium suarum adhuc in terris degentium, multo magis præ-

stantius et potentius intercessor effectus, ad cujus A
 exsequiarum solemne commercium jam dici non
 potest quanta multitudo fidelium convenerat, quos
 videlicet ipse laboris sui instantia in filios adoptionis
 per Spiritus sancti gratiam transfuderat. Cerneret
 maximas populorum catervas non jam peregrini et
 ignoti, sed proprii patris et pastoris sui triste funus
 stipasse, et lamentabiles exsequias undique quodam
 quasi præcinctu flentium atque dolentium confusio
 ordine micuisse. Ita præeuntium atque sequentium
 agmine usque ad locum sepulcri corpus defertur
 exanime, et in eo loco quo eum prædiximus beati
 Petri apostolorum principis honore et merito Eccle-
 siam dedicasse, dignissime traditur sepulturæ. Ubi
 enim tot certaminum et laborum consummaverat
 cursum, ibi Domino disponente debitam corpori B
 voluit habere sepulturam. Quem videlicet locum,
 meritis ejus obtinentibus, ex tunc et modo divina
 potestas ad laudem et gloriam sui nominis signis
 et virtutibus illustrat, ut ostendatur quantum in
 conspectu æternæ claritatis in cœlis fulgeat, qui
 tantarum quotidie virtutum in conspectu mortalium
 admiratione coruscat. Cujus merita gloriosa nos,
 qui oves et grex ejus sumus, cum humili devotione
 debito honore veneremur, ut ipsius intercedentibus
 meritis sine fine cum eo gaudere mereamur. Nunc
 quoque, quia vitæ et conversionis ejus in carne de-
 gentis ex parte finem agnovimus, quis ejus fuerit
 successor compendiosa brevitate huic narrationi in-
 serere dignum judicavimus.

CAPUT XIV.

De sancto Amone beato viro in episcopatu succedente.

Post gloriosum beati Mansueti hujus urbis primi
 pontificis ex hoc mundo ad cœlos transitum, sicut
 in gestis præcedentium Leucorum urbis antistitum
 invenitur, sanctus ac beatissimus Amon, Dei pro-
 vidente clementia, in hac sede communi universa-
 rum voto atque consensu ordinatus episcopus, beati
 viri successor effectus; qui prædecessoris sui mores
 et instituta ad unguem exsecutus, non valet ex-
 plicari quantæ bonitatis et sanctitatis fuerit ope-
 ribus comprobatus. Hic namque pontificalem digni-
 tatem in cuncta morum honestate exsuperans, non
 solum verbis et exemplis subjectam plebem circum-
 quaque competenter excoluit, sed etiam miris ac
 magnificis virtutibus illustravit. Qui sic quoque D
 cum daret in celebrationibus decus, et ornaret tem-
 pora, ut scriptum est (*Eccli. XLVII, 12*), usque ad
 consummationem vitæ, recedens ab hoc sæculo in
 oratorio, quod superius diximus beati Petri aposto-
 lorum principis honore a sancto viro studiose con-
 structum, cum eodem prædecessore suo sanctissimo
 condigne traditus est sepulturæ. Unde quoque ambo-
 rum meritis et intercessionibus ad laudem divini
 nominis idem locus ex eo tempore magnificis visus
 est miraculis effulsisse, cum scilicet cæcorum oculi
 diuturna caligine pressi, optatam expulsis tenebris
 lucem, variarum peste cladum languentes exuti,
 attractis quoque nervis plures repentes humi, nec-

non et quam multi diversis et innumerabilibus lan-
 guoribus infecti salutis gaudia horum interventu se
 gaudeant ad propria retulisse; ad quorum videlicet
 patrociniū, regum ac principum legimus frequen-
 tiam confluisse, ac viris suis xenia plurima ad sub-
 levandam servorum Dei et pauperum indigentiam
 devote contulisse, ubi etiam diversis temporibus,
 mirifica sunt ostensa virtutum amborum meritis
 insignia. Sed vel propter irruptiones barbararum
 gentium, vel certe propter scriptorum inopiam, sine
 dubio sunt prætermissa vel perdita. Cum etiam hanc
 noverimus urbem ob inhabitantium enormitatem
 scelerum, simul cum rebus Wandalorum vastatam
 persecutione crudelium ac postmodum antiqui hostis
 insidiis atrocibus flammaram incendiis concrema-
 tam.

Hoc tamen non est silentio suppressendum quod
 ore quorundam nobis fideliter est relatam. Martinus
 Turonorum sanctus episcopus toto orbe, ut notum
 est, famosissimus, beato Maximino Trevirorum an-
 tistiti admodum fuerat familiarissimus, ita ut sæpe
 collatis fruerentur alloquiis, et beatum Petrum Ro-
 man pariter adituri, mutuis viatim inniterentur
 colloquiis. Beatus igitur Martinus communi disposito
 quodam tempore id acturus, oratorium beati Man-
 sueti ad quod declinaverat divinam exoraturus cle-
 mentiam, devotus ut erat, ingreditur; cum ecce
 repente cujusdam sanctimonialis spiritus puellæ,
 cujus corpus non longe ante sepultum eo loci fuerat,
 repetitis vocibus sancti viri nomen ex sepulcro in-
 geminat. Cujus precibus cum vir beatus intenderet,
 protinus illa subsequitur: Sanctissime, inquit, pon-
 tifex, cœlo terrisque præpotens, animæ miserere
 sepulti. Corpus quidem hic tegitur terris, sed spiri-
 tus adhuc versatur in pœnis; adhibe in auxi-
 lium sanctissimi Mansueti et tuum patrociniū,
 hancque salvatam credideris, cum reversus, vocem
 non audieris supplicantis. Hinc ille abiens, iter quod
 cœperat aggreditur, petenti præcipue subvenire sol-
 licitus. Interea toto confecto illo itinere, cum rediens,
 glebam beatissimi Mansueti, ut erat solitus, non
 præteriret, et signa petentis defunctæ jam nulla per-
 cepisset, gratias Salvatori persolvit, quia utriusque
 interventu salvatam agnovit. Hæc enim perire quo-
 modo poterat, cui tales intercessores immensa Dei
 misericordia contulerat? His ita gestis, quia ad
 alia tendimus, in his quoque pro voto finem facia-
 mus.

Hoc etiam non indigne placuit inserendum, quod
 frequenti testimonio vulgatum adhuc inter ora ver-
 satur plurimorum. Ex transmarinis Scotorum fini-
 bus, has partes moris erat expetisse multorum, in-
 ter quos eo tempore vir quidam pauper cum con-
 juge dicitur accessisse; antiqui enim temporis mul-
 tos fama excierat suæ gentis virum sanctissimum.
 Scottigenis peregre solito abeuntibus, potissimum
 expetendum. Unde hic conscius, ut rumor erat,
 amoris et gratiæ, non longe ab æde beati viri poti-
 tus hospitio voluerat mansitare. Huic in rebus dome-

sticis exigua fuerat admodum supellectilis, tantum A inter rei familiaris commoda, non magnæ quantitatis solitus alere porculam, futuris sibi escarum usibus inferendam. Ut autem assolet in tanta multitudine hominum, amicam bestiolam cum absentem diutius conspicit, furto sibi sublatam pauper intelligit. Furantis autem personam cum nusquam deprehenderet, damni sui non ferens dispendium, ad sacram ædem tendit, et efferis, ut Scotorum natura est, animis tumulo sancti se mœstum iniecit, et plenum querimoniis, et ut rustici verbis eloquar : O sancte Dei, Scotum, inquam, te Scotum et me, genti Scotigenæ propitius miserere. Me eminus positum forte juvare debueras ; ecce peregre constitutum, quid aporiari pateris, quid rebus destitui permittis ? Redde, obsecro, quod perdidisti, redde quod fur impius forte jam absumit. Hæc et his similia multa prosequens pauper ille, tristis recipitur hospitio.

Interim latro avidus miserum illud animal jam ferro præfocaverat, spe gaudens saturandi gutturis ex his quas furto sublegerat rapinis. Nec diu distulit sanctus sui querimonias pauperis. Nam ut extincta bestia tegebatur latibulis, virtute sancti, flatu redeunte, in pedes erigitur, furisque domo violenter eripitur ; ac contubernale stabulum ingressa ; non sine multorum admiratione proprio domino viva et incolumis restituitur. Sic delusa est iniqui furis præsumptio ; sic pauper recreatus est suo quod fuerat passus gravi infortunio ; sic etiam admirabilis facta est non tantum in maximis quam etiam in rebus vilibus, sancti Mansueti, si fide petitur, evidentissima virtus. Si quis vero huic rei incredulus esse voluerit, nihil nostra intererit, cum hoc si siscitari placuerit, multorum adhuc relationibus comprobabi

LIBER SECUNDUS.

CAPUT XV.

Incipit opusculum libelli sequentis, de his quæ per eum post obitum gesta sunt.

Quoniam in anterioris executione operis, prout divina sublimitas ad memoriam præsentium temporum renovandum exiguitati nostræ contulerat, pauca ex pluribus breviter explicuimus, ea scilicet quæ dum maneret in corpore, Dei est virtute operatus, omissis hic quæ vel incuria, vel prolixæ vetustatis desidia tacita sunt vel neglecta, ad ea quoque quæ nostra ætate gesta sunt, suscepti negotii studium convertamus ; quæ videlicet tanto securius proferimus, quanto hæc quoque vicinius fuisse facta sine dubio tenemus ; in primis si quidem . . . sive, ut diximus, barbarica irrumpe . . . feritate gentium, seu etiam celeberrimis inter se consecrationibus populorum per succedentia tempora isdem locus rebus privatus, munitionibus dissipatus, pene ad nihilum fuerat redactus, frequenter etiam virorum sæcularium dominationi subjectus. Interea longa evoluta quoque temporum serie, post Drogonem, inclytum Leucorum urbis episcopum, domnus Goslinus nobilissimis Francorum natalibus ortus, pietate et religione conspicuus, litterarum studiis apprime eruditus, per Dei providentiam electus, in hac sede est pontifex ordinatus, qui diligenter clerum instituens, viros prudentes undecunque colligens, urbem rebus auxit, sapientia decoravit, providenti dispensatione munivit. Hic itaque præfatum locum diversis, ut diximus, casibus lapsantem considerans, ascito sibi ex loco sancti Apri confessoris Christi egregii, domno Herchemboldo patri venerabili, quem ipse quoque illic abbatem ante constituerat, locum hunc in re-

ligionis ordinem committit reparandum. Qui videlicet vir venerabilis, ut erat religiosissimus, sub præpositorum manu monachorum aliquos delegavit, et quia illic stipendia eo tempore deerant, propriis monasterii sui sumptibus alendos instituerat.

CAPUT XVI.

De quadam cæca, quæ ante januam beati Mansueti illuminata est.

Præfati igitur felicissimi antistitis Domini Gauzlini tempore, dum isdem locus sub præpositorum, ut diximus, custodia ageret, quæ ante e vicino, vel post visu vel auditu contigerint, satis sit vel pauca de multis expedire. Widonem istius urbis multum noverunt comitem. Hic viculum quemdam habuerat ab urbe non longe positum ; quem quia ipse construxerat, usque in præsens tempus nomen Widonis habet. In hoc quædam ancilla ejus fuerat, quæ jam per annos cæca septem permanebat, hæc et conjugem et filios potius ad calumniam, quam ad adjutorium possidebat. Quid ageret omnino nesciebat, omnium et maxime suorum infelix patens contemptui, præsentis subjectæ inopiæ. Interea instabat dies qua exspectabantur in crastinum annuæ beati Mansueti solemnitatis gaudia. Tum illa inimicam cæcitatem perferens, turmis se miscuit confluentium, alieno duæi innititur, beati pontificis domum gemebunda ingreditur, fletibus profusa faciem, divinæ majestatis amicum invocat, mitis pastoris affuturam sibi clementiam exorat. Cumque in oratorio pernoctare cupiens, ab ecclesiæ præposito cum cæteris excluditur, ante januam vallatam populis excubat, habens in eo fiduciam in quem totam mentem direxerat. Cum ecce nocte media elata voce Deo gratias agit, interventu sancti lucernas

ardentes sibi patere asscrit, Eia, inquit, sancte Dei, cæcam illuminasti, infirmam solidasti, tristem refovisti. Amodo me tuis obsequiis habeto famulantem, super quam tuam potentiam ostendisti. Ita quæ alieno duce venerat, collatæ lucis Auctorem libera rediens omnibus prædicabat.

CAPUT XVII.

De muliere sanata, quæ a dæmonibus vexata sensum perdiderat.

Stephanus quidam miles inter suos non infimus, non longe ab urbe rure proprio commanebat; hic ex conjugē filiam acceperat, quam tenero amore diligebat, et, ut solet hostis chariora persequi, electa confundere, incauta perrumpere, peccatis exigentibus vas puellæ diabolus ingreditur, confundit mentem, tollit vigorem, penitus evacuat sensum. Illa concepta nexibus; stipata custodibus, sanctorum a parentibus illata patrociniis, tandem in oratorium sancti Mansueti perducitur; intra basilicam vero permissa pernoctare uno superstite, pressis sopore cæteris, ea parte qua illa sólo decubuerat, evagantes supra tectum ecclesiæ dæmones, mirum dictu! voces ululantium ac varios imitantes sonitus bestiarum mistis, aera complent clamoribus, conquesti publice nihil sibi et sancto convenire, nec donum salutis quam ipsi merito abstulissent, ullo modo posse reportare. Ille tremefactus, cæteros excitat; ut et ipsi voces perciperent quas ille audiebat. At vero illi cum per aliquot horas palam insultarent, egressi terroribus dæmones fugiunt, puellam deserunt, virtute sancti protinus evanescunt; puella surgit libera, et reparato sensu secum ipsa miratur quibus tradita fuerat inimicis.

CAPUT XVIII.

De leproso curato.

Alio quoque tempore elephantia quidam morbo percussus, cujus cutis instar nivis, speciem prætenderat pœnitentem, toto trepidus corpore beati Mansueti suffragium censuit expetendum. Quo cum pervenisset, præpositus ecclesiæ visus est pro foribus astitisse; cujus ille cupiens pedibus procumbere, visus est quid vellet, aut quid quæreret indicare. At ille: Heu me, inquit, miserum, vivus quodammodo artubus omni ex parte præmortuum, cui vita in pœnis ducitur, caro lethiferis angoribus coarctatur! Ad hoc enim veni, ut sancti hujus, etsi non merear, vel parum remedii beneficio Deitatis attingam. Ad quem senior specie intentantis: Quid habes, inquit, offerre in donariis? Cui ille, ostensa protinus summitate qua tegebatur vestis: En, inquam, salis exiguum sublevandæ inopiæ miserantis gratia condonatum. Vade, inquit, sumens illud sacris inferendum. His dictis ratus ille accurate ista sibi juberi, quæ sub ludentis habitu prolata audierat, festinus templum ingreditur, donum salis ante aram perfundit, ipse in preces prosternitur: qui solo decubans, subito quasi pedem transeuntis sensit dorso vestigium impressisse. Hinc concitus assurgens, cum neminem circumquaque conspiceret,

ad seniore[m] revertitur, et jam sanus factus colore in pristinum converso, deposuisse cutem gavisus est male albicantem.

CAPUT XIX.

De clerico a febribus erepto.

Est quo . . . . . simum hunc beatum vir . . . . . etiam quæsitiæ sanitatis sæpissime remedium contulisse; et ut nota replicem, vidimus ex clero non mediocri secundum sæculum personam dignitatis, quem quoque cum tanta vis febrium toto tremebundo corpore ardentius inflammaret, ut dies noctesque quamplures sine cibo duceret, vitæ jam pene desperatus, ad sacram defertur ædem manibus famulantium; compositis stramentis secus beati aram sedulus excubator exponitur. Ita eo loco biduo commoratus, pulso ardore torrido, sic præsensit opem medicinæ salvantis, ut libera facultate domum rediret incolumis, a qua prius elatus fuerat passus igniferæ tormenta passionis. Nec in hoc solo virtus ostensa est. Lujusmodi morbos excludendi, sed certe frequentissime hoc angore pressos aspeximus sancti pontificis auxilium implorasse, quos alacriter contigit optatæ incolumitatis gaudia reportasse. Si cui vero tam cita salus non occurrerit, sciat vel non mereri, vel potius in proVectum differri.

Eodem fere tempore . . . . . to quoque miles notissimus . . . . . fuerat oriundus, hujus gratiam sancti pontificis est pleniter expertus. Qui videlicet cum esset in rebus militaribus strenuus et promptus, non minus tamen erat fide et bonitate conspicuus. Hic irruente febrium peste, pene ad extrema perducitur, atque amissis totius viribus corporis, nihil sibi superesse, nisi mortem vicinam conspiciatur. Quid potissimum faciendum esset, mente confusa versabatur. Vitalia exosus alimenta, et quietis impatiens, de sola morte cogitabat. Cum ecce inter lethiferos febrium anhelitus, et ignis ardentis stridentia acumina, menti incidit sancti hujus expetere perfugium, et votis præeuntibus implorare suffragium. Adducitur igitur vectus subsidio servulorum, ingressusque templum venerabile, imposito cervici vinculo, sancto se ex libero in servum dedicat, et votum censuale die certo devovet. Sicque nocte illa ante aram provolutus excubat, atque in crastinum inter sacra missarum solemniam, livido jam furore erutus, domum qua vectus fuerat, liber revertitur et sanus; non oblitus post hæc ereptoris sui beneficii, quo tam evidenter ab illis stridoribus meruerat absolvi.

Præterea innumerabiles nos vidisse meminimus hujusmodi vexationibus detritos, qui flammis stridentibus totis effusi corporum viribus, solum exitum meditates, hujus meritis et potentia sancti, redierint ad propria sani et incolumes facti. Quæ omnia si velimus plene prosequi, ante deficient nobis tempora, quam universa magnalia ejus valeant litteris comprehendere.

Tamen si cupimus hujus nostri protectoris meritis provehi, beneficiis adjuvari, nos ab ejus laudi-

bus et obsequiis non convenit exsortes deputari: **A** stabulo proprio, virtute **B**. pontificis celerrime revocatum.

Quodam tempore, ut moris est rusticorum, quidam Barrensiarum partium non parvo numero rustici grege facto, sumptis vehiculis, et rerum copiis, vicis expetierant Salinarum (*Vic-aux-Salines*); datisque in coemptionem rerum venalium convectationibus; ad sua redire cupientes, salis commercia referebant, et jam ex maxima parte expleto itinere, Gundulfi villam (*Gondreville*) transgressi, ad alveum Mosellæ cum illa sua rheda squalentes labore rustici pervenerunt. Ubi objecta transmeandi fluminis aliquantulum intricati, a loci illius incolis duriter sunt inveci, cur eo die rotalibus actibus insudantes in tanti Patris quæ ea die annua colebatur solemnitate, tanquam agrestibus animis communis lætitiæ se paterentur non esse consortes. Rustici hæc e contra ludibriis prosequuntur, dicentes, hæc sacra ad illos non pertinere, nec quidquam cum hac celebritate habere commune, quam solis Leuchorum populis nossent debitam et votis civilibus excolendam. His ita contumaciter persistentibus ultio divina prosequitur, mira dicturus sum. Tanta subito rabies miseris illis animalibus incubuit, ut se invicem concertis cornibus appetent, et cunctis videntibus maximum terrorem incuterent.

Infelices vero rustici pene ab humanis sensibus excedentes, circumquaque vagabundi feruntur, bovesque versi in amentiam pœnas suorum luerunt dominorum. At illi in quibus vigoris animi aliquid resederat, ecclesiam Beati pontificis celerius irrum-pentes, reatum suum publice profitentur, votis se et supplicationibus astringunt; de cætero fore cautiores, si pœnis præsentibus erepti, liberi redire potuissent. Nec distulit sanctus voces audire gementium, quibus et misera armenta restituit, et abeundi facultatem donavit.

Præfati domni Gozlini pontificis obtentu, Grimaudus quidam vir vitæ venerabilis, quodam tempore ex monachorum sancti Apri religioso collegio assumptus, ejusdem loci, sui abbatis imperio, rector et præpositus fuerat constitutus, qui videlicet pro merito charus omnibus principalis obedientiæ titulus fuerat insignitus, disciplinis regularibus pretiosus. Hic itaque in usibus necessariis unius vaccæ subsidio fruebatur, quod videlicet animal condiendis potissimum oleribus familiare præstabat obsequium. Sed quadam die dum hora competenti exspectatur, quod non aderat, diversitate quæritur locorum studio famulantium. Res est incerta cujus idem animal fraudulenta fuerit factione traductum. Tunc præpositus inquit ad ministrum, qui tunc forte damni familiaris nuntiator mœstus advenerat: Vade igitur, die sancto illi qui nostris utitur ministeriis, si nostræ velit amodo commune servitutis obsequium, restituat citius animal necessarium, iniqua fraude sublatum. Nec sermo in vanum cecidit. Nam in crastinum raptoris idem animal exactum vinculo, fertur

Gloriosæ vero et felicitis in æternum memoriæ domnus Gozlinus sæpe dictus episcopus, piis ac sanctissimis operibus approbatus, plenus dierum et bonarum virtutum insignibus, suæ complens tempora vitæ, magno mœrore et luctu omnium, quadragésimo quarto ordinationis suæ anno delatus a clero et populo in Buxuriensi cœnobio, quod ipse a fundamentis longe ante construxerat, dignissimam sicut vivens jusserat, accipit sepulturam inter choros virginum, quas illic plures numero vitæ districtioris aggregaverat, longis sæculis in Dei laudibus excolendam. Cujus dies depositionis VII Idus Septembris agitur, sub obtentu Dei genitricis et perpetuæ virginis Mariæ in sæculum permanentis.

CAPUT XX.

De his quæ acta sunt beati Mansueti meritis, tempore domni Gerardi pontificis.

Ut vero adhuc competens historiæ nostræ rei veritas et ordo consequatur, hujus sanctissimæ et intemeratæ virginis Mariæ præeunte gratia et virtute, necnon et beati protomartyris Stephani sanguine cõruscante, cui urbs tota innititur, universus populus meritis sanctificatur et regitur. Hæc eadem Leuchorum civitas suo, ut dictum est, rectore destituta, nequaquam diutius est, Deo disponente, pessumdari permissa. Nam votis utriusque fidelium ordinis aspirante gratia divinæ majestatis, triumphatoris invicti domni videlicet Ottonis Augusti decreto statuente, agente quoque germano ejus domno Brunone pontifice, Gerardus Colonia civitatis oriundus, in clero genere et religione præclarus, destitutæ Leuchorum urbi futurus designatur episcopus. Qui si quidem cum esset ecclesiasticis institutis apprime eruditus, regnante in perpetuum Domino Salvatore, dum nongentesimus sexagesimus tertius ejusdem sanctæ Incarnationis ageretur temporum cursus, omnium unanimitate acclamante fidelium, in hac eadem sede intronizatus pariter et assumptus. Hic itaque imprimis dum sibi commissam urbem expeteret, in præfatum beati Mansueti oratorium, quod forte obvium habuerat, primo ingressu divinitus, ut creditur, menti incidit, quod illic requiem in sæculum sæculi, et habitationem electam secundum Prophetæ vaticinium eodem currente versiculo sibi præsignavit (*Psal. cxxxii, 14*), et hæc, ut patet liquido, circa eundem locum potioris devotionis causa fuit pariter et salutis augmentum. Nam rerum competentium dispensatione composita, non longo temporis interjectu laudabilis memoriæ abbatis Huncberti consilio, qui tunc temporis **B**. Apri gloriose regebat monasterium; cujus nomen, ut speramus et cupimus, libro beatæ vitæ tenetur fixum. Suorum etiam consensu fidelium, quemdam boni testimonii virum Adam nomine, moribusque fulgentem, verbis et actibus institutum, eidem loco abbatem præfecit et rectorem. Ex his vero quæ ad se videbantur pertinere rebus, locum decenter ampliavit, et numerum Deo famulantium

secundum regularis vitæ disciplinam fideliter instruxit. His tandem ita gestis, quia hæ res in propatulo constant, et solit. . . . cœptæ historiæ seriem prosequentes, ea omnia opera quæ præsentis domni Gerardi pontificis tempore, beati virtute Mansueti gesta sunt, breviter explicemus.

Suspensis cœlo imbribus, inimica frugibus magna et illius temporis inusitata sterilitas arvis squalentibus incubuerat; deinde tellure fatiscente, laboribus hominum æstu nimium irruente pene concrematis, exustæ terræ (dictu horrendum!) cultura deperibat, et ut in ultionem infidelis populi invectione Domini longe ante probatum fuerat, cœlum desuper speciem minabatur æream; deorsum vero terra crudelis prætendebat ferream. Hoc autem in dies iræ cœlestis effulgurante iudicio, jussu pontificis plebi æstuanti agendum triduo jejunium indicitur; et quia facile non valet contrairi divinæ ultioni, præsullem expetunt beati viri corpus arentium agrorum finibus deferendum, utpote arescentibus hisæstibus misericorditer opponendum. Quid plura? Astante domno pontifice, et plebe universa, exponitur de loco in quo pridem jacuerat. Dant voces in excelsis, cœlestibus personant hymnis Deum laudantes, et flebilibus B. Mansueti medio procedentibus, ut ostenderetur divinitas cujus in terra ferebatur corpus, tantus de cœlestibus fragor repente bis inhorruit, ut voces rumperet psallentium, et corda stupentia redderet singulorum. Ita attonita multitudo quæ ad duo millia hominum, vel eo amplius undecunque eo die confluxerat, ad locum sancti Apri quo ire decreverant, perducuntur. Illa vero æstuosa cœli serenitas quæ ardente Syrio terras videbatur exurere, in nubes mox cœpit deuscescere, et datis largis imbribus, impetrati roris gratiam pleniter ministrare. Quid vero interim contigerit, non est silentio præterire.

In hac copiosa multitudo quæ tantum spectaculum impleverat, hujus tunc urbis comes Sindebaldus eorum unus erat. Is cum Immone quodam domni præsulis non ignobili milite, sancti viri se glebæ petiit supponi deferendæ. Quem scilicet præ doloribus omni humano officio destituta manus valde fatigabat. Hanc jamjam salvandam aliter desperaverat, quam si, ut assolet, ustione depelleret quod graviter dolebat. Deposito vero beati Mansueti quod ferebat corpore, expletisque missarum solemnibus, ita manum morbo liberam cunctis videntibus extulit, ac si unquam prius doloris nihil senserit. Cujus rei adhuc est ipse testis certus, si a quolibet fuerit requisitus.

Hinc vero abeuntes cum illo suo cœlesti thesauro urbem ingrediuntur, magno resultantes divinæ modulationis tripudio. Sacris deinde illius noctis vigiliis insistentes, præsentis viri corpore dedicant basilicam, quam ipse præsul a fundamentis ante construxerat, sanctæ Dei genitricis, sanctique Mansueti honore venerabilem quæ ex tunc et modo sancti Mansueti magnifice illustratur meritis, ubique solvuntur vincula peccati aggravantis.

A His autem ita compositis, beati viri corpus sedi propriæ referri cupientes, obvium quemdam habent rusticum magnificis vocibus ejulantem. Hic ulnis impositum sui mœroris miserum decem annorum filium attulerat, cui nervorum implexio spinæ dorsuali vestigia fixa retinebat; qui cum sancti viri glebam ad templum lamentis prosequitur, Judæus quidam, qui tum forte se turbis miscuerat, centum blasphemias ludibriis rabidioris evomens, preces rogantis invehitur. Heus, tu! inquit, quid mortuum insequeris? Quid clamoribus aera confundis? Quid ab immoto beneficii petiturus accedis, cum ego, equidem ipse vivens multo defuncto præstantius, prosum, si vota contuleris? His auditis valde indignatus qui præsens aderat pontifex, astantibus fratribus: Heu me! inquit, quid veneramur, quid colimus? Aut enim nulla sancti virtus, qua lætificetur Ecclesia, qua Judæi confundatur vesania; aut certe pro eo alter colitur, qui dum putatur, hic nullo modo retinetur. Interea populis alia procurantibus, expositi pavimento pueri nervorum subito rupta connexio, sanguine cœpit defluente dissolvi; et dum nititur manu sancti glebam irrepere, in pedes constitit, et iter quod nunquam noverat, propriis nitens gressibus, turbis mirantibus, recognovit. Sic sanctus vir, ut voluit, gratiam virtutis exhibuit, et ora flentium in gaudia commutavit. Puer autem in testimonium facti usque in præsens tempus stipendiis ecclesiæ confovetur.

C Inter cætera autem hujus beatissimi viri huic pontifici virtutum experta beneficia, illud etiam addimus, quod ejus relatione nos certos fuisse non dubitamus. Cum adhuc in eodem cœnobio sancti præsens contubernio esset; abeunte die Sabbati nox funditur, quia videlicet Dominica solemnitas in crastinum sperabatur. In qua cum maturius fratres ad divinæ servitutis præconium surgerent; episcopus præteritorum labore defessus, lecto decumbebat, gravi sopore depressus. Interim illis consueto more laudes agentibus, soporato pontifici cum jam daret albentes pallens aurora recursus, astitit vir quidam aspectu venerandus, stola candidissima coopertus, habitu præcipuus, staturæ quantitate profusus, ut nil aliud videretur quam sanctus Mansuetus. Qui cum divinus visitator cubiculum quiescentis intraret, D quadam impellente virtute, ostia contiguæ subito patuere fenestræ, ac radio vibrante domus resplenduit omnis. Tum ille vir clarus ad stratum præsulis soporati accessit, manuque corpori superposita, levi agitante motu, nam cæteri jacentes circumfusi tanto sopore tenebantur innexi, ut vix facto strepitu irruente quiete laxari potuissent, eum excitat, dicens: Quid dormis? Quid aliis sacras vigiliis agentibus, tu tanto sopore deprimeris? Atque, ut ejus verba ipsa retexam, mox subjunxit: Non enim dormientibus pervenit regnum Dei, sed vigilantibus. His auditis, pontifex somno excitus, ecclesiam tremebundus irrumpit, magnoque terrore concussus, pudore profunditur, quod his officiis exors ita tardius interesse

videretur. Cujus rei testis non sine sui pudore refert, quid in illo sit passus secreto cubiculi, virtute præstanti beati Mansueti

Sed quia gloria regis est celare verbum, Domini autem investigare sermonem; veniam ad illud quoque quod ea sub tempestate, hujus beati viri meritis fuisse probatur ostensum. Non multo post tempore ulciscendis obnoxia facinoribus omnium divinæ animadversionis severitas peccata perstrinxerat populorum. Morbosæ calamitatis clades acta Dei judicio per populos incanduerat. Nam instar inguinaris pestis, quæ quondam populos Italiæ corripuerat, quidam litteralis [f. lateralis] dolor ubique redivivo germine spargitur, ac lethiferis invalescens successibus, regionum finibus late pervagatur; sicque quodam-malo auspicio, serie cumulata morborum, plebes pereunt, populi concidunt, sine differentia utriusque sexus et ordinis, volvuntur agmina mortuorum. Nec is qui tali dolore corripitur ultra triduum vix superesse ullo modo permittitur. Et quid in aliis fieret terrarum partibus incertum. Hanc urbem clades ita superveniens irruerat, ut ad unum quemlibet, exceptis aliis diversarum ecclesiarum, locum, sicut idem pontifex non sine gemitu memorabat, denos vel septenos mortuorum loculos sub oculis aspiceret inferri tumultuosos. Arctatur pontifex plurimorum periculo morientium. Tandem id consilii menti infunditur, ut videlicet idem protector beatus Mansuetus, ex quo fuerat positus loco iterum assumptus, tanquam inter viventes et mortuos medius opponatur. Itaque triduo præmisso jejuniis, consultu habito, videtur episcopo congruum, ut collectis denuo populorum undique catervis, beati viri corpus ad ecclesiam sitam scropulis [*Ecrouves près de Toul*], quæ beatæ Dei genitricis Mariæ sæpius solet illustrari miraculis, debeat destinari, tanquam apud cælestis Imperatoris summam Imperatricem, matrem omnium sane suarum ovium, commissa legatione perfungi. Sicque hoc facto visa est clades illa suo aliquantulum furore mitescere. Sed nec sic paventium populorum terror abscinditur: nam iterum beati viri glebam humeris imponentes, principale ejusdem Dei genitricis Buxeriarum [*Bouxières-aux-Dames*] cum choris permiscui ordinis psallentium, erectis in Dominum cordibus expetunt cœnobium, ibique præsentate domno Gerardo pontifice exacta nocte illa, dum reditum gestiunt, dici jam ullo modo non potest quam incredibili multitudine stipatæ populorum cohortes confuso ordine turbas miscuerunt, ex vicis, ex agris, ex diversis partibus in unum repente coeuntium. Hinc sacræ virgines, illinc innumerabiles Christianæ fidei greges, ad littus Murtensis fluminis usque properantes, ubi ab incolis loci illius votive petentibus, acceptum est beati viri venerabile corpus. Et cum jam satis visa illis fuerit excrevisse aquarum immensitas, liberis inter undas vestibibus ad renes usque aquis convoluti, dicti sunt alveum pedibus transmeasse, non sine admiratione multorum. Hinc omnis illa popularis turba, progrediens lætis

A conjubilo gressibus, vallatam undique catervis sancti viri glebam ad propriam sedem, non sine voti sui munere, referunt. Nam coactis inter aera nubibus, tantus prius imploratus imber cælo profluxerat, quantus arenti terræ sufficere plene potuisset. Tandem igitur templi januam cum laudibus propinquantibus, mox tantæ claritatis jubar illud venerabile corpus visum est præcessisse, ut tota ecclesiæ domo effulgurans manifeste daret intelligi quam divinum esset quod templo sancto videbatur inferri. Tunc sonitu confusæ multitudinis rumpitur concentus cœptæ modulationis; versisque in contraria votis, cœperunt plures flere præ gaudio, dum nescirent cur flere debuissent, nisi quod sancti pietas supernæ infusionis affectum suorum concitaverat in mentibus filiorum. Nec vero præsens antistes lacrymis temperat, qui illius dulcedinis communem cum populo ubertatem mire sentiebat. Et ecce clades illa quam . . . . . hominum effusam esse diximus, favente istius nostri protectoris meritis gratia Domini Redemptoris, sic suis desuevit processibus, ut palam cognosceret universus populus quod pro domo Israel in die Domini staret ex adverso in pretio sanctus Mansuetus suarum omnium ovium adjutor præstantissimus factus.

Libet quoque illud huic nostræ narrationi inserere, quod pene nostris omnibus præcedenti tempore, ad laudem quoque istius beati viri notum est contigisse. Et quia prædictus episcopus est in causa, non derogat personæ præcellenti Divinitati debita clementia porrecta peccatori. Severitate igitur flagelli percussis plebibus, sanctorum meritis exempti, cælesti disciplinæ præfatus quoque pontifex subditur, ut tactus ex verbere celerius agnoscat quia unus est Dominus præpotens qui percutit et sanat. Ergo ut plura reticeam, qui multis aliis orationum fomenta porrexerat, gravi pressus incommodo valdeque se habens ægre, infirmus decumbebat.

D Nulla huic virtus, nullus vigor permanserat, toto corpore contabescens, nec somnum nec cibum capere valde debilitatus poterat, vitam exosam ducens inter angustias, de imminente funere solummodo cogitabat. Quid faceret, quo se verteret anxius nesciebat; plebes absolvens, ipse a plebibus absolutus, solum exitum mœstus exspectabat. Cujus quidem infirmitatis ita exprimimus incommoda, ut videlicet ostendamus quanta per beatum Mansuetum hanc sit gratiam subsecuta. Nam hac invalescente molestia, cum pene jam jamque in extremis ageret, ternasque continue hebdomadas insomnes lethaliter duceret, ad notum sancti Mansueti refugium urgente morbo recurrere ægrotus deliberat. Obstat e contra militum familiare obsequium, ne videlicet sicut rumor fuerat, si contingeret Dominum in ordinem monasticum converti, eos quoque pariter rebus domesticis cum Domino privari. Quæ scilicet res eorum mentes animoque confuderat. At ille qui vim laboris torquentis insenserat, rumpit obstacula prohibentium, beati viri suffragium festinus impetit, totum

se ejus apud Deum interventioni committit, tam suis fratrum orationibus studiosus incumbit, vota- que sua Deo ac sancto Mansueto imo pectore deferens, non prius abstitit quam redeuntis salutis, Domino miserante, sanctique Mansueti virtute conferente, sperata beneficia persensit. Quod usque hodie idem pontifex non sine suspiriis solitus est referre, quanto eo tempore fuerit incommodo depressus,

quam potenti interventu sancti exstiterit cœlesti medicina salvatus. Et quia aliqua de sancti hujus virtutibus præsentis in carne pontificis tempore gesta brevi calamo, ut ita dicam, sodalem sibi libellum ejus imperio exsoluturus, nunc in his quoque finem faciamus adjuti ejus orationibus, aspirante gratia Domini Redemptoris.

VITA SANCTI BASOLI

CONFESSORIS

Auctore Adsone.

(Apud Mabill., *Acta SS. ord. S. Bened.*, Sæc. II, p. 66, ex membranis monasterii S. Basoli.)

PROLOGUS AUCTORIS.

1. Quoniam describenda sanctissimi confessoris Christi Basoli vitæ actuumque insignia præ manibus habemus, os et cor nostrum in cœlum dirigimus, quia, testante Scriptura, Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum esse (*Jac. 1, 17*) cognoscimus. Ad hoc autem opus trepidi omnino manum extendimus, quia tantæ materiæ meritis et ingenio impares viribus fracti succumbimus, quam uni ex antiqui temporis primoribus satis condignam esse perpendimus. Cui etiamsi, ut gentilium figmenta referunt, Homerus aut Tullius Cicero rediret ab inferis, non posset verbis includere omne, ut gestum est, opus divinæ virtutis; quanto minus ego solus homuncio, cui nec scientia præsto est, nec meritorum ulla decusat ratio, nec ea, quæ in rebus excellentibus est valde necessaria, docti sermonis oratio? Quid ergo? etsi indigni sumus, omnino tacebimus? Forsitan enim culpam incurrimus, si ejus, de quo semper digne loqui possumus, virtutes et opera silemus. Quod si ex nobis nullam sufficientiam habemus, credimus tamen, ut Gregorius Romanæ rex eloquentiæ scribit, quia vires, quas imperitia denegat, charitas ministrat. Et fortasse eo facundiores erimus, quo propria virtute nil fidimus; quia quanto quis humiliter intra suam se deprimit ignorantiam, tanto sublevatur interius per Spiritum illuminantem, et auditoribus animo utilius solet prodesse quod procedit exterius ex vera humilitate. At vero oratio quæ ex fastu superbiæ prodit, audientem non adjuvat, sed fastidit. Ergo quia mentis

ariditate constricti sumus, tanto vehementius ad fontem aquarum viventium sitientes rechrimus, quanto inardescente siti intus æstuamus, in illum suspirantes, in illum nostra præcordia ponentes, de quo veraciter scriptum tenemus, quia in cœlo habet cathedram qui docet corda hominum (*Aug. tract. 3 in 1. Epist. Joan. circa finem*).

Quibus auctoribus scriptor hanc vitam componat.

2. Inde itaque accipere volumus, unde innumerabilium fluentia paginarum emanasse cognoscimus, cujus gratiæ totum profecto ascribimus, quo docente egreditur quicquid profertur. Sed et si post nos subito prosiliat, qui opus hoc nostrum evestigio remordeat, ut et ipse his venustius componendis eloquii sui torrentes influat, quæ nos minus idonee vel temere composuisse redarguat; reducat ad memoriam, quod non hoc proprius quilibet faciendi impetus, sed præceptum venerabilium Patrum nos duxerit, sub quorum imperio militamus; quibus si contradiceremus, majoris dementiæ nefas esse putavimus. Ipsorum ergo contra omnia inopinatæ objectionis jacula defensione confidimus, quibus obedientiæ onus auctoribus tolerandum esse suscepimus, qui post longam monasticæ institutionis abolitam honestatem hac nostra ætate regularis militiæ sunt reparatores atque recreatores (15). Quibus cum obedimus, vitæ nostræ ordinem honoramus ac nostræ servitutis propositum illæsum conservamus. Cum vero ab eorum obedientia temere declinamus, Deum offendimus, animas nostras lædimus, pro mer-

(15) Frodoardus in Chron. ad an. 952. *Artoldus*, inquit, *archiepiscopus in monasterio S. Basoli monachos mittit, expulsis clericis qui serviebant ibi, committens illud Hincmaro et Rotmaro abbatibus. Hincmarus abbas S. Remigii apud Remos, et Rotmarus Altivillacensis forte abbas, monachis apud Basolum*

restitutis præficiendum curarunt Odoleum abbatem, cui Adso Gerberto Remorum antistiti coævus successit, ædificavitque basilicam qualis etiam nunc superest, ut Gerbertus in epist. 7 testatur. Lege Guillelmum *Marlot* in lib. IV metrop. Rem., cap. 25 et 26.